

що мені її бояться? Чому мені не взять сього плаща? (Камінний господар); *Чого ж нам думати, що се в'язниця, а не гніздо - спочин орлиній парі? Чому не жити й вам на сім верхів'ї?* (Камінний господар); *Ви дбаєте все про веселість! – Чом же про те не дбати?* (Камінний господар).

Для вираження питання про об'єкт або суб'єкт дії поет використовує слова *хто* (в непрямих відмінках) та *що*. Наприклад: *Так що ж робити, любя?* (Бояриня); *Кого мені клясти? Чи свого батька, що за довги продав мене в неволю?* (В катакомбах).

Але трапляються випадки, коли за допомогою питальних слів автор висловлює не зацікавленість у додатковій інформації про об'єкт, суб'єкт, причину та ін., а виражає певне ставлення мовця до сказаного, якісь емоції: *Де ж ще більше горе, як не могли віддати за друга душу?..* (Одержима). У цьому прикладі, вживаючи питальне слово *де*, автор не питає про місце розташування, а повідомляє про те, що не існує більшого горя, ніж неможливість віддати за друга душу. За допомогою риторичних питань ці думки набувають більшої емоційності.

У реченнях без питальних слів, на відміну від вищезазначених, сама дія, виражена інфінітивом, стає об'єктом авторської зацікавленості: *Се похода Гонзага! Утікайте! – Втікати? Ні. Тепер я маю змогу йому не уступитися з дороги* (Камінний господар); *Але себе самого посилати в вигнання? і для чого?* (Камінний господар)

Використовуючи підсилювальні частки *ж, так, таки, б, ну, то* Леся Українка підкреслює питальну інтонацію, і речення набувають більш емоційного характеру: *Так що ж робити?* (Бояриня); *Та звісно, і чого б таки журитись?* (Бояриня); *Ну як його ще більше стерегтись?* (Бояриня); *Чого ж мені іти? Простіше ж вам* (Камінний господар); *То нащо проливати даремне кров?* (Одержима).

Проведений аналіз художнього мовлення Лесі Українки засвідчив, що авторка успішно використовує у своїй творчості односкладні речення, значне місце серед яких посідають інфінітивні. І хоча говорити про широкий спектр різнотипних речень ми не можемо, однак стверджувати, що інфінітивні речення є досить дієвим засобом вираження семантики бажаності, необхідності і повинності дії у творчій лабораторії Лесі Українки, у нас підстави є.

Список використаних джерел

1. Арполенко Г.П., Забеліна В.П. Структурно-семантична будова речень в сучасній українській мові / Г.П. Арполенко, В.П. Забеліна. – К.: Наук. думка, 1982. – 131с.
2. Загнітко А. Український інфінітив у структурі простого речення: типологія функцій і семантика / Анатолій Загнітко // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Вип. 34. – Ч.1. – Л.: ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – С.3-10. – Режим доступу: www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/www/visnyk/34_1/zagnitko.doc
3. <http://www.l-ukrainka.name/uk/Dramas.html>
4. Чолкан В.А. Співвідношення об'єктивної та суб'єктивної модальності в односкладних інфінітивних реченнях / В.А. Чолкан // Структура та семантика мовних одиниць у функціональному аспекті: Зб. наук. праць. – Чернівці, 1996. – С.152 – 163

Summary. The article deals with semantic, structural and functional peculiarities of the infinitive sentences of the poetry by Lesia Ukrainka. The main attention is paid to the analysis of modal semantics of reality/unreality, which is demonstrated with different grammatical meanings.

Key words: infinitive sentence, the main part of sentence, modality.

УДК 811.161.2'373.48:821.161.2 – 193.6/7.08

Л.М. Марчук

ЕПІСТОЛЯРНИЙ СТИЛЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Епістолярний стиль забезпечує реалізацію необхідності висловлювати свої думки, пропагувати та обстоювати ідеї за допомогою листування. Мовний етикет епістолярію залежить від будови листа, а кожен лист розглядається як окремий завершений акт комунікації.

Ключові слова: епістолярний стиль, слова-символи, слова-звертання, листи, адресант.

Українська епістолярна спадщина багата й різноманітна, тому що умови бездержавності народу часто змушували його найвидатніших представників, діячів культури, політиків висловлювати свої думки, пропагувати і обстоювати ідеї у спосіб листування з найближчими, довіреними особами, однодумцями, друзями.

Як і будь-який інший писемний текст, лист, як відомо, структурно складається з трьох частин: зачину, основної та завершальної частин. Своєрідність листа полягає в тому, що зачин здебільшого являє собою початкову формулу-звертання, констатацію про одержання листа, чи відсутність, подяку, вибачення, побажання, привітання, кінець листа – завершальні прощальні вирази, побажання, формули прихильності, підпис, можливі дописки – *postscriptum*, може бути і подвійний. Це типові структурні параметри листа, стрижень яких становлять термінальні формули, за допомогою яких підтримується епістолярний діалог.

Особливість мовного етикету епістолярію виявляється передусім у його залежності від будови листа, яка залишається майже незмінною. Лист має оригінальне обрамлення початку й кінця, відтворене типовими етикетними виразами. У середині листа формули мовного етикету функціонують більш довільно, залежно від змісту листа.

Традиційність основних структурних елементів не обмежує вияву індивідуально-авторських рис у конструюванні листа, що позначається передусім на виборі виразів мовного етикету.

Багато мовознавців досліджували трансформацію рідної говірки у мовнотворчому комплексі Б.Грінченка (К.Глуховцева, Б.Шарпило); структуру художнього слова (Т. Возний); іншомовні слова у мовленнєвій практиці (О. Муровцева, І. Муровцев); фразеологію художнього мовлення (С. Дідик, М. Коломієць); перифрази в поезіях (І. Кобилянський); індивідуалізацію мови персонажів прозових творів (О. Скорик); мову драматичних творів (Я. Януш); антропонімікон прози (О. Неділько, В. Шевцова); фольклоризми в поезії (Г. Богуцька); індивідуальний синтаксис (Н.Гуйванюк, М.Кобилянська та ін.); участь в літературно-мовних дискусіях (В. Статеева, Р. Трифонова).

Проте питання формування світоглядних поглядів вченого як мовної особистості не було узгайлене в роботах вітчизняних мовознавців, що зумовило актуальність обраної теми статті.

Мета роботи – засобами епістолярної спадщини описати постать Б. Грінченка як талановитого письменника і вченого.

«Мовна особистість – поєднання в особі мовця його мовної компетенції, прагнення до творчого самовираження, вільного, автоматичного здійснення різнобічної мовної діяльності. Мовна особистість свідомо ставить до своєї мовної практики, несе на собі відбиток суспільно-соціального, територіального середовища, традицій виховання в національній культурі. Творчий підхід і рівень мовної компетенції стимулюють мовну особистість до вдосконалення мови, розвитку мовного смаку, до постійного відображення в мові світоглядно-суспільних, національно-культурних джерел і пошуків нових, ефективних індивідуально-стильових засобів мовної виразності» [3, 93].

Образ мовної особистості залежить від того, у якій сфері буде застосовано індивідуальне мовлення цієї особистості (у нашому випадку Б.Грінченка).

Отже, мовну особистість формує мовне середовище. Нагадаємо час формування особистості Б. Грінченка. Українська літературна мова з її народнорозмовною основою не могла стати мовою панівної верхівки ні в Наддніпрянській, ні в Галицькій Україні. Характеризуючи розвиток філософської думки, Дмитро Чижевський пояснював відмінне становище українських філософів порівняно з іншими [4, 75].

Як особистість, як мовознавець, який прагне не виділитися, а надати можливість у мовленні об'єднатися усім українцям, Борис Дмитрович Грінченко прагнув надати можливість писати справжнім українським правописом, який би відповідав духові української мови. Він намагався привести до об'єднання два правописи: кулішівку, якої дотримувалися наддніпрянські українці, та желехівку, яка була переробленою кулішівкою і якою писав сам. Грінченко (редактор на той час «Нової громади») друкує працю «Три питання нашого правопису», де визначає розбіжності у вказаних правописних системах.

Проте ми зупиняємося на епістолярній спадщині Б. Грінченка, оскільки вважаємо, що вона розкриває різнобічність його як мовної особистості.

Багатоступінчасту роботу над словом, відточення його філігранно – це праця, яка не всім під силу. Не тільки вміти обрати слово, а й вміти погодитися з критикою або ж, навпаки, довести можливість власного вибору – таким постає перед нами Б. Грінченко у листуванні з Т. Зінківським: *«Та й спасибі ж тобі, коханий друже, за твої зауваги! З багатьма з їх я цілком або частки згодився, а з деякими – ні. Одмовлятиму тільки на ті, котрі мають загальний інтерес. ...4. «Хрюкати» - глагол укр[аїнський], а по-рос[ійськи] – «хрюкать». 5. «...Хай голуб вміє...» - Що вміє? – Не що вміє, а чого вміє, бо: уміє шевства, уміє по-німецькому (= балакати), по-всякому уміє. Тому й я: «і по-ведмежому хай голуб вміє» - це, на мою думку, спеціальний українізм» [2, 103].*

Рівень освіченості, культури, мовного відчуття передається і через численні приказки і афоризми: *«не так ждалося, да так склалося» [2, с.70]; «живу, як сорока на тину» [2, 79], «ходжу-блудую, а вас з святим Різдом поздоровляю» [2, с. 79]. Про чудові українські приказки, які*

могли б стати сюжетом для байок, пише Б. Грінченко у листі від 25.VIII. 1888: «Не зважайте люди добрі, що я швець: говоріть зо мною, як з простим!»; «Казав циган: нема правди на світі: тільки в мене та в Бога трошки!»; «В середу постила, а кобилу вкрала»; «Коли не пиріг, то не пирожися».

Формування Бориса Дмитровича Грінченка як українського літератора та науковця проходило у складний час. Праця на освітній ниві відповідала поглядам Б. Грінченка. Треба працювати для народу, освічувати його соціально і національно, будити в ньому самосвідомість, писати книги для народу.

Ось як про це пише у 1888 році Б. Грінченко у листі до Т. Зіньківського: «Стоючи біля діла, я добре бачу, як то погано нам без книжок для народного читання. Бо ми хоч і кричали про народ і інше, але дуже мало зробили в цьому напрямку в літературі. А тепер скрутно. Та ще й цензура нічого, окрім белетристики не пуска. Але усе ж таки читати дітям і народові треба, і я узяв собі за мету: приготувати серію книжок для дітей і народу. Поневолі доведеться обмежуватись на одній белетристиці, тож і увійдуть у мою серію: казки (народні і ненародні, прозові і вішовані), оповідання (свої і переробки), збірники пісень (народних і літер[них]) і інше. Для першого початку я приготував уже 4 казки народних (прозою), переказ народного оповідання про довгоязику жінку і власне оповіданнячко» [2, 85].

Щодо своєї перекладацької діяльності Б. Грінченко радився з Т.Зіньківським у згаданому нами листуванні, де питав думку останнього щодо своїх перекладів. Цитуємо за:

«Нічого путящого не роблю. Ніяк не допишу «Беатриче» (зоставсь один розділ), за котру я оце тільки узявсь уперше після того, як читав тобі її у Херсоні, та ще однієї довгої казки білим віршем і другої рихмованим. Сікавсь був перекладати з Гейне, та все ... виходить. На зразок ось:

2) *Aus meinen Tränen sprießen** (З моїх сліз зростуть (нім.))

З сліз моїх зростуть без ліку

Рясно квіти запашні,

І обернуться зітхання

В соловейковій пісні.

Покохай мене – й для тебе

Квіти будуть розцвітать,

І для тебе соловейки

Будуть край вікна співать!..

Якщо ці вірші, на твоїй погляд, на що-небудь здатні (напиши, як думаєш), то братимусь ще, а то так облишу» [2, 1889, 132].

Дбайливе ставлення до мови, до її чистоти й точності висловлювання не раз було предметом обговорення в листах Зіньківського і Грінченка.

Лист від 25.VIII, 1888. Грінченко – Зіньківському: «Уперед усього мова. Чи слова «скотина, хварати, перестали, проголодався, вбиватися (убиваться)» будуть словами українськими? Чи не треба «товарина, хворіти (нездужати), вголодався, побиватися»? А «перебив» буде по-укр[аїнськи]? (мову перебив). «Грєбні»... А не «гребіні»? «Випадком сим покористати». «Випадок» чи «випадок»? Мені здається, що по-укр[аїнськи] буде скоріш «випадок» (випасти), а що «випадок» - форма польська... «Життя скотини»... Не по-укр[аїнськи], здається мені. Коли взяти слово «скотина», то доведеться сказати: «скотиняче (або скотинине) життя», бо укр[аїнська] мова не любить цього *genetivus'a** (родовий відмінок (лат.)) *опреділяючого*» [2, 92-93].

Полюбляв Б.Грінченко вводити у свої вірші народні елементи.

Лист від 9-17.XI.1888. Грінченко-Зіньківському: «Ти правду кажеш, що сьогочасні вішовані писці (а між їх і аз, многогрішний) мало звертають уваги на укр[аїнські] вішовані форми. Але щодо цього, то мушу сказати, що укр[аїнська] мова така здатна до вірша, що ніяка вішована форма, окрім хіба деяких грецьких; і я думаю, що нам треба усі вішовані форми зробити своїми. Звісно, і сьогочасного свого не треба забувати. Тільки треба зауважати, що укр[аїнська] пісня така багата на вішовані форми, що часом стріваючи у літературі які вірші, не думаєш, що форму взято з укр[аїнських] пісень, а воно так; ми ж скоріш будемо казати, що це чуже, ніж шукатимем його між своїм.

Щодо мене особисто, то зверну увагу на ось які нар[одні] вішовні форми, котрі я незмінно, чи трохи одмінючи, вжив: 1. «Колись була виходила в садочок зелений...» («Нові думи і пісні», 5). 2. «Люблю і кохаю! Сказати ж не сила...» («Нові пісні і д[уми]», 7). 3. «Ой як мені сії суми...» («Нові п[існі] і д[уми]», 61). 4. «Снігурка» («З нар[одного] поля»). 5. «На чужині» («Пісні», 1). 6. «Бурлака» («Пісні», 7).

Всі ці форми стріваються в нар[одних] піснях, я тільки деяким надав правильний ритм, а деякі трохи одмінив (замість рихми мужеської узяв жіночу). Звісно, єсть багато кращих нар[одних] вірш[ових] форм, але я й не думаю їх занедбати і скористаюсь з їх, якщо тільки зможу писати далі» [2, 105].

Отже, аналізуючи процес формування особистості Б. Грінченка, можемо виділити наступні чинники, що визначили лінгвопсихологічні особливості мовотворчості письменника і науковця: 1) рідна говірка письменника (Слобожанщина); 2) робота в народницьких гуртках під час навчання в Харківському реальному училищі, вивчення й поширення книг українською мовою; 3) усебічна ерудиція, висока освіченість, які дали змогу скласти при Харківському університеті екзамени на звання народного вчителя; 4) спілкування із селянами, робітниками, селянами громад селищ Сумського, Зміївського, Ізюмського повітів Харківської губернії, перебування упродовж 6 років в с. Олексіївка Слов'яносербського повіту Катеринославської губернії; 5) багаторічна фольклористична діяльність; 6) природне мовне чуття і інтуїція, індивідуально-мовна практика у чотирьох стилях (художньому, науковому, публіцистичному, епістолярному); 7) редагування та доукладення «Словаря української мови»; 8) участь у літературно-мовних дискусіях А. Кримського, І. Франка, І. Нечуя-Левицького, М. Коцюбинського, В. Самійленка.

Як засвідчує спадщина Б. Грінченка, він виявляв різнобічний інтерес до проблем української мови кінця XIX – початку XX століття. Національно-мовні позиції склали вагомий компонент світогляду Б. Грінченка та його сучасників.

Ось приклад одного із листів:

Грінченко, 17.11.1888.

«I. «Драбина»

а) «Поміха» - росіянізм, по нашому буде: «перешкода» чи що. «Уперсь ногами»... Чи можна так? – «Драбину ставить...» - чи не краще «становить»? – «Й не оглядівся...» - не росіянізм?...

III. «Догадливі наймички»

а) «Лиш» вживається у тебе усюди. Протестую проти вживання його в тому значенні, як російське «лишь» (тільки), і вважаю це росіянізмом, що дуже у нас розповсюдився тим, що маємо ми своє лиш (лишень) – слово однакове з російським на погляд. Фраза: «А ну лиш (лишень) дай його сюди» - буде, як на мене, українська, а «лиш півень кукурикне» – російська.

Знову протестую і проти вживання скороченнів: на мій погляд, у гарній літературній мові їх мусить бути дуже мало і тільки в місцях, котрі цього вимагають» [2, 113].

У листі від 29.1.1889.

«Обух» – не «топорище» – і в Шевченка так; мені, принаймні, здається. Що «топорище» вживається, то ось: «Як утопає, сокиру даває, а як порятувать, то і топорища жалує» (Номис, «Приказки», 47). У того ж Номиса ще й «топорисько». «Позагублявши сокири, добре і топорисько» (191). Може єсть і інакше слово, але я іншого не знаю – будь ласків, покопайсь у голові, чи не знайдеш (бо в тебе, здається, голова повна тієї штуки). Треба зауважити, що в народній мові галичан вживається слово «топѳр», мабуть, він і у нас вживався давно, та тепер зникнув, а сталося саме «топорище» [2, 134].

Як бачимо, творчості передують важка праця: дослідження походження слів, перевірка їх за словником тощо.

А ось враження Б. Грінченка щодо мови.

«Ох, мова! ... Мова! ... ми пишемо незмірно поганішою мовою, ніж писали наші батьки. Якщо далі так протягнеться, мусимо дійти до мови д. Котляревського в деяких частинах «Енеїди»... Я оце думав, що мусимо усі ми заходитися щиро та пройти повного курса рідної мови. Так спершу здається, що немов і знаєш щось, а як роздивишся, то побачиш, що робиш тільки одно – москалізм до москалізму плетеш. Я колись вважав себе за знавця мови, бо багато працював коло українського словаря (закинув, як дочувсь, що в Києві складається) і вчився мови од народу, а тепер... Ні! Треба вчитися! Боже! Коли ж ми вивчимося» /Лист від 18.3.1889/.

Б. Грінченко працював не лише над удосконаленням української мови, але й прагнув об'єднання усіх українців.

Кожен адресант послуговується переважно тим набором етикетних виразів, що загальноприйняті для його народу на певному історичному зрізі. Водночас він має особливі, улюблені форми звертання, прохання, прощання тощо, які теж визначають специфіку індивідуально-авторської комунікації. Якщо виникає необхідність, автори самі можуть творити формули звертання, що мають оказіональний характер функціонування. Це й створює своєрідну архітектуру віршів.

Формули звертання вимагають від автора особливої уваги. Вибір етикетної форми залежить від чинника адресата: віку, статі, соціального положення, посади..., характеру взаємин із ним, часу попереднього діалогу, рівень знайомства.

Основа епістолярних звертань у листуванні Б. Грінченка з Т. Зіньківським становлять традиційні для українців: а) назви родинних стосунків. І хоч вони лише друзі, зустрічаємо такі форми: «Ти, братіку, певне гніваєшся на мене, що я забарився»; б) емоційно-забарвлена лексика: «Мій голубе милий»; «Вибачай, голубе, що давно тобі не пишу»; в) прикметники з іменниками у

формі звертання: «Мій друже», «Дорогий і коханий друже», «Щирий і коханий єдиний мій друже», «Любий друже».

Вибравши найдоречніше в конкретній ситуації опорне ключове слово-звертання, адресант обрамлює його іншими словами, внаслідок чого утворюється щоразу нова формула звертання. Найчастіше ключове слово доповнюється традиційними для українського епістолярію прикметниками й займенниками *рідний, добрий, дорогий, любий, коханий, милий, ласкавий, шановний, вельмишановний* тощо. Наприклад: «Посилаю тобі, щирий друже, мої «Пісні» /Г-З, 2.3.1885, С.38/; «Дорогий і коханий друже Трохиме!» /Г-З, січень-лютий 1886, С.48/; «Ані забув я тебе, коханий друже, ані твій лист до мене не загинув» /Г-З, 17.11.1888, С.112/. Спорадично вживаються й інші прикметникові означення.

Підкреслюють і увиразнюють теплоту взаємин, надають листуванню зворушливості різноманітні інверсійні звертальні конструкції. «Трохи загаявся я з одмовою - вибачай, коханий друже!» /Г – З, 11.10.1889, С.175/.

Не менш насичена й чутлива щодо виразів мовного етикету й завершальна частина листів. До закінчення листовного діалогу автор завжди готує адресата заздалегідь, скориставшись загальноживаним словом чи виразом, що вказує на кінець розмови. Наприклад: «Поки бувай здоров! Нема нічого більш такого, про що варто балакати» /Г-З, 11.10.1889, С.175/. Далі здебільшого ідуть запитання до адресата і прощання. Епістолярне прощання складається із формули прощання, поєднаної нерідко з побажальною чи звертанням, і формули, що засвідчує прихильність і власного підпису.

Формула прихильності й підпис є величиною, що вимірює глибину і визначає взаємини адресата й адресанта. У листах Грінченка і Зіньківського частотний присвійний займенник *твій*. «Пиши скоренько! Щиро стискаємо твою братню руку й цілуємо. Твій Борис» /Г – З, 14.11.1889, С. 178/. Або ж. пор.: «Ще раз прошу: приїзди-бо, коханий друже! Давно вже голублю думку з тобою побачитися. Заїзди просто до нас (дом Казимірського усяке зна)» /Г-З, 19.2.1886, С.48/. Щодо інших адресатів, то натрапляємо на такі форми: до дружини Т. Зіньківського, 5.10.1891, С.333. «Дозвольте Вас попрохати поцілувати за мене мою гарну, любу хрещеницю. Щирий та прихильний до Вас Б. Грінченко»; до Ом. Огоновського, 13.11.1892, С.339. «З великим поваженням. В. Чайченко».

Отже, у листах Б. Грінченка відображено типові для українського епістолярію структурно-семантичні ознаки, які творчо перероблені в конкретних текстах. Кожен лист можна розглядати як окремий завершений акт комунікації.

Слова-символи стосуються категорії пізнання і використовуються автором для передання світоглядних ідей, образів тощо.

Символ – це образ, що виник в результаті метафоризації значення, але такий образ, який входить у соціальну чи особисту сферу.

До символу образи «*піднімаються, виростають, розростаються*» [1, 26]. До таких символів належать символи держав, націй, партій, організацій тощо.

Саме таким ключовим образом-символом у листуванні Бориса Грінченка і Трофима Зіньківського стала **Україна**.

У своїх листах вони використовували послідовно лексичні одиниці, які реалізували саме цю тему. Наприклад: «У Старицького був на «Не судилось», котра гралась під назвою «Не так склалось, як жадалось» з деякими одмінами проти друкованого тексту. Шкода тільки, що такі речі грають в Петербурзі, а не на **Україні**: що для нас дорогого і займає нашу душу, - тут не розуміють» /З – Г, 10.2.1888, С.83-84/.

І навіть у вітанні з народженням доньки Б. Грінченко пише Зіньківським: «Поздоровляємо вас, кохані друзі, з дочкою – хай росте на радість і втіху **Україні** і вам» /Г – З, 29.1.1889, С.135/.

Один з листів Б. Грінченка за жанром лист-протест до редакції журналу «Зоря», у якому яскраво визначено образи авторів – Б. Грінченка, М.Загірньої, Т. Певного як патріотів України. Ось окремі зауваги з цього листа: «Ми, нижчепідписані, насмілюємось також вважати себе «свідомими Русинами-Українцями» і через те мусимо запротестувати проти таких «прилюдних проханнів». Насамперед – ми вважаємо, що не личить **українській літературі**, яка б вона убога не була, кланятися нікому».

У листі до дружини Зіньківського /5.11. 1891, С.332/: «Ще більше дякую Вам за те, що Янголина (може, дозволите мені звати її Галею?) балака **по-українському**. Щиро дякуватимуть Вам і всі земляки, якщо Ви виховаєте дочку такого **українського патріота**, як Трохим, щирою **Українкою**».

Україна, українська мова, українські письменники – це ключові моменти в листуванні Б. Грінченка, оскільки вони співпадають з життєвою позицією автора листів.

Листування Бориса Грінченка – яскравий взірєць того, якою одержимістю має бути людина, яка поклала цеглинку у підмурівок незалежної нової держави України.

Список використаних джерел

1. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс / Н.Д. Арутюнова // Теория метафоры. – М., 1990. – С. 26-39.
2. «...Віддати зумієм себе Україні»: Листування Трохима Зіньківського з Борисом Грінченком. – К. – Нью-Йорк: «Київська правда», 2004. – 520с.
3. Ермоленко С.Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С.Я. Ермоленко, С.П. Бирик, О.Г. Тодор; за ред. С.Я.Ермоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224с.
4. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – К., 1992. – 283 с.

Summary. Epistolary style provides realization of the necessity to express thoughts, to popularize and uphold the ideas through the letters. Language etiquette of epistolary style depends on the structure of the letter and every letter is considered as a separate accomplished act of communication.

Key words: epistolary style, symbol words, address words, letters, addresser.

УДК 811.161.2'42

Л.Й. Меркотан

МАРКЕРИ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ТЕКСТІВ У ДИСКУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена проблемі маркування прецедентних текстів у дискурсі української прози початку ХХІ століття. Здійснено аналіз основних підходів до способів вербалізації репрезентант прецедентних феноменів, зокрема прецедентних текстів. Зроблено спробу класифікації маркерів прецедентних текстів у мові української прози початку ХХІ століття.

Ключові слова: прецедентність, прецедентний текст, прецедентний феномен, маркер, покликання.

Одне з чільних місць у списку мовних категорій, що все більше привертає увагу сучасних лінгвістів, посідає категорія прецедентності, яку тлумачать як «процес відображення в тексті національної культурної традиції в оцінці й сприйнятті історичних подій та осіб, міфології, пам'ятників мистецтва, літератури, творів усної народної творчості» [9, 146]. Вагомий внесок у розробку питань, що пов'язані із категорією прецедентності та її деривативів, зробили такі мовознавці як Д. В. Багаєва, Н. С. Бірюкова, О. С. Боярських, О. О. Ворожцова, І. С. Грабовенко, Л. І. Гришаєва, Д. Б. Гудков, В. В. Джанаєва, І. В. Захаренко, М. Ю. Ілюшкіна, М. І. Косарев, В. Г. Костомаров, В. В. Красних, С. Л. Кушнерук, І. М. Міхальова, О. А. Нахімова, Н. О. Опаленко, Ю. Б. Пікулева, Ю. Є. Прохоров, Г. Г. Слишкін, Ю. А. Сорокін, А. Є. Супрун.

Серед засобів відображення мовної картини світу яскравим показником власне мовних процесів є прецедентний текст. Володіючи великими можливостями у вираженні емоційно-оцінювального ставлення людини до оточуючої дійсності, прецедентні тексти сприяють створенню змістової, виразної картини світу. Більшість дослідників прецедентних текстів базовим вважають визначення, запропоноване Ю. М. Карауловим, який трактує прецедентні тексти як тексти «(1) значущі для тієї чи тієї особистості в пізнавальному та емоційному плані; (2) що мають надособистісний характер, тобто добре відомі широкому оточенню цієї особистості, у тому числі її попередникам і сучасникам; (3) звернення до них відбувається неодноразово в дискурсі цієї мовної особистості» [5, 216].

Важливим моментом вивчення прецедентних текстів є проблема їх упізнання, тобто встановлення лінгвістичних засобів, які вказують на позатекстове походження зазначених мовних одиниць. З метою вирішення цієї проблеми дослідники вводять поняття маркерів (репрезентант) прецедентності. Тому **мета нашої розвідки** – з'ясувати основні підходи до способів вербалізації репрезентант прецедентних текстів, визначити маркери прецедентних текстів у дискурсі української прози початку ХХІ століття та проілюструвати приклади. **Матеріал дослідження** становить корпус текстів української прози початку ХХІ століття, зокрема твори Г. Вдовиченко, Л. Дереша, І. Карпи, Т. Малярчук, В. Шкляра.

У працях Н. С. Бірюкової [1] та О. П. Семенець [11] детально описано різні види маркерів прецедентності, які характерні для вербалізації прецедентних феноменів в політичних і газетно-публіцистичних текстах відповідно. Зокрема, О. П. Семенець виділяє два основних типи мар-